

Vårdinsats som rättslig reaktion för unga som lagförs för narkotikabrott

En forskningsstudie om socialtjänstens insatser för barn och unga vuxna 15-20 år som under 2017 lagförts för brott mot narkotikastrafflagen

Johan Glad
Medverkande i studien
Gunnel Hedman Wallin
Marie Berlin

2022-10-27

Forskningsstudie i två delar

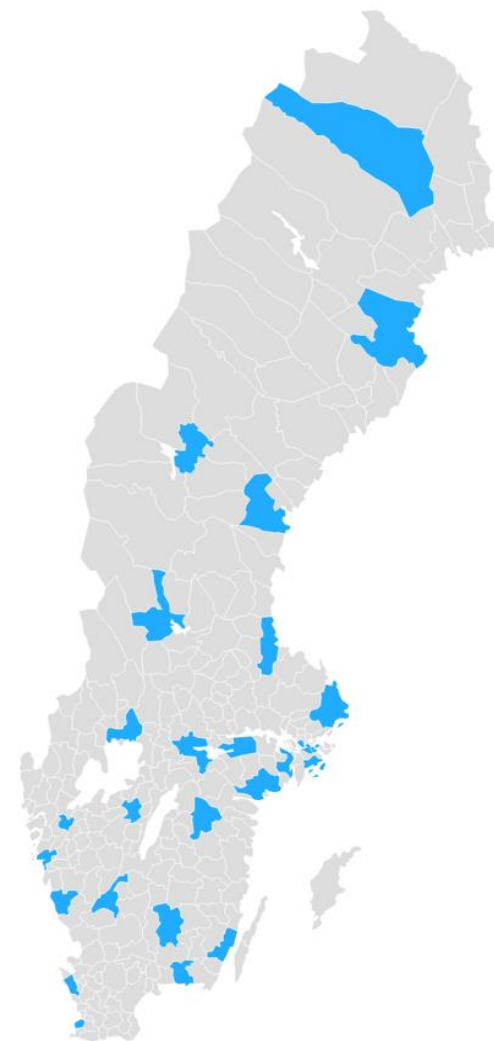
- Syfte: Öka kunskapen om unga som lagförts för brott mot narkotikastrafflagen (NSL)
- Pilotstudie (RU) som grund
 - Centrala frågeställningar
 - Karaktäristika
 - Insatser
 - Samtycke
 - Fullföljer
 - Uppmärksammas

Vilka barn och unga vuxna lagförs för brott mot NSL?

- Urval: Alla 15-20 åringar som år 2017 lagfördes för brott mot NSL
- Uppföljningsår 2018-2020
- 11 nationella register samkördes
- 2017 st 15-17 åringar (258 flickor)
- 4108 st 18-20 åringar (457 kvinnor)

Vad gör socialtjänsten för barnen?

- Urval av barn 15–17 år från registerdata
- Dokumentation från socialtjänstens akter i 29 kommuner/stadsdelar
- 189 barn (varav 43 flickor) (+51)
- Medelåldern var 16,4 år vid urvalsbrottet

Kartlägga modeller och samverkansformer för begynnande narkotikaproblem

- Uppmärksamma unga som använt narkotika
- Brygga mellan brottsbekämpning, drogförebyggande och behandling
- Kartläggning 2019 (fas 1)
- Mariamottagningar en nyckelroll
- Beskrivning av modell (fas 2)
- Intervjustudie

Vad kännetecknar barn och unga som lagförts för narkotikabrott

Rättsliga reaktioner

- **Majoriteten ringa grad**
(97%;15-17 år) (93%; 18-20 år)
- **Bruk eller innehav för eget bruk (97%)**
- **De yngre får vårdinsatser**
 - En tredjedel får straffvarning
 - En fjärdedel döms till ungdomsvård
 - En tredjedel får böter
- **De äldre får oftast böter**
 - 90 procent fick böter (vid huvudbrott)
 - 75 procent (bi+huvud)

Majoriteten var inte tidigare lagförda för narkotikabrott

- 2/3 av 15-17 åringarna debutlagfördes för NSL-brottet (urvalsbrottet).
- ..detsamma gäller för 40 procent av 18-20 åringarna
- För 86 procent av 15-17 åringarna var urvalsbrottet deras första narkotikabrott de lagförts för
- ..detsamma gäller för 60 procent av 18-20 åringarna

Resultat från registerdata i fokus

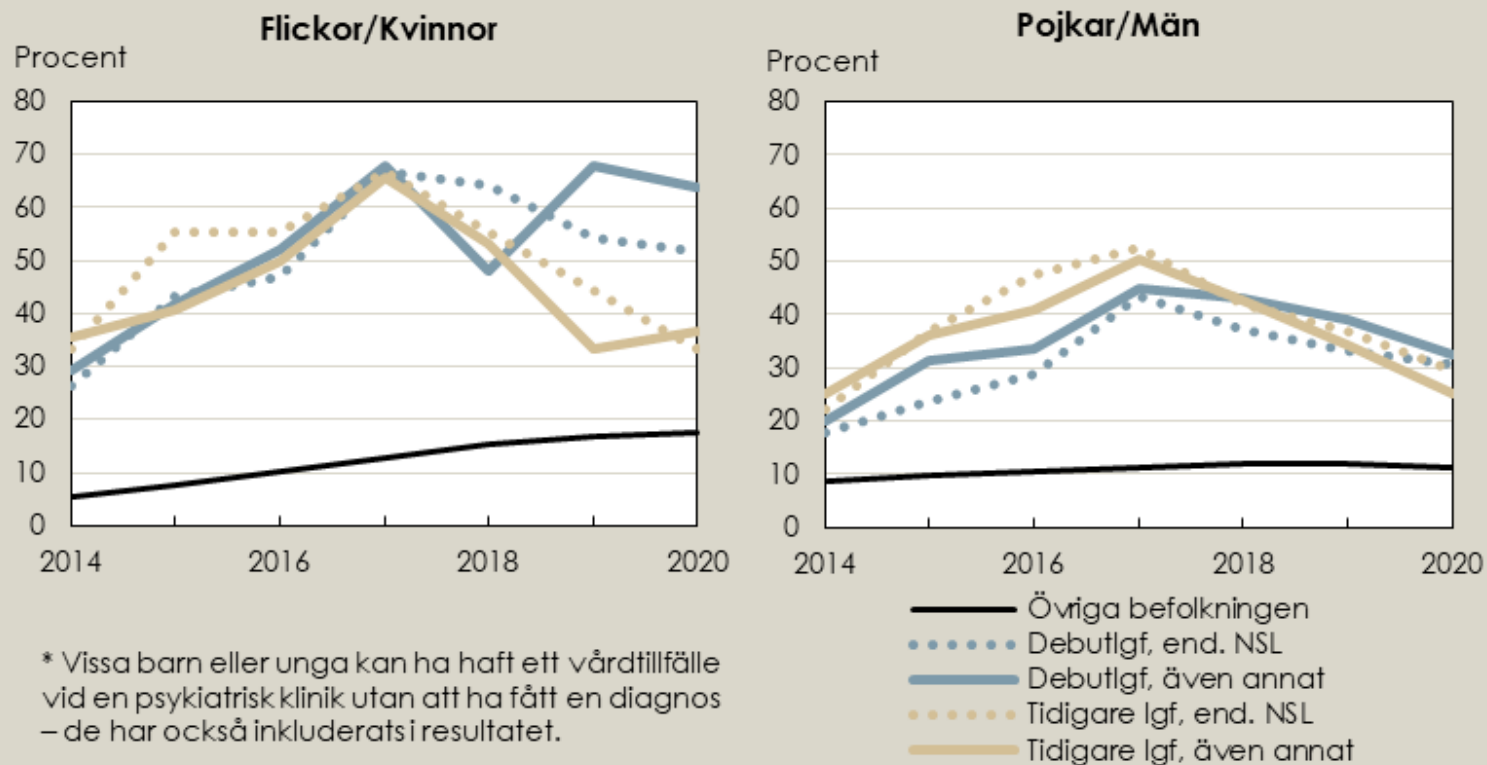
- Flera riskfaktorer

- Utbildning – ca hälften gymnasiebehörighet
- Haldygnsplacerade 0-12 år – ca 10%
- Ensamstående förälder (mödrar) med långvarigt försörjningsstöd 12-14 år ca 10 %
- Dödlighet - 7-10 ggr så hög
- Hög andel fått vård för psykiatriska/neuropsykiatriska tillstånd

Hög andel med psykisk ohälsa

Figur 17. Psykiatriska diagnoser och/eller psykofarmakaanvändning

Andel med minst ett vårdtillfälle inom slutenvård eller specialiserad öppenvård för någon psykiatrisk diagnos* och/eller minst ett uttag av psykofarmaka i studiepopulationen (delgrupperna) och övriga befolkningen. Folkbokförda personer födda 2000-2002 åren 2014-2020.

Vad gjorde socialtjänsten?

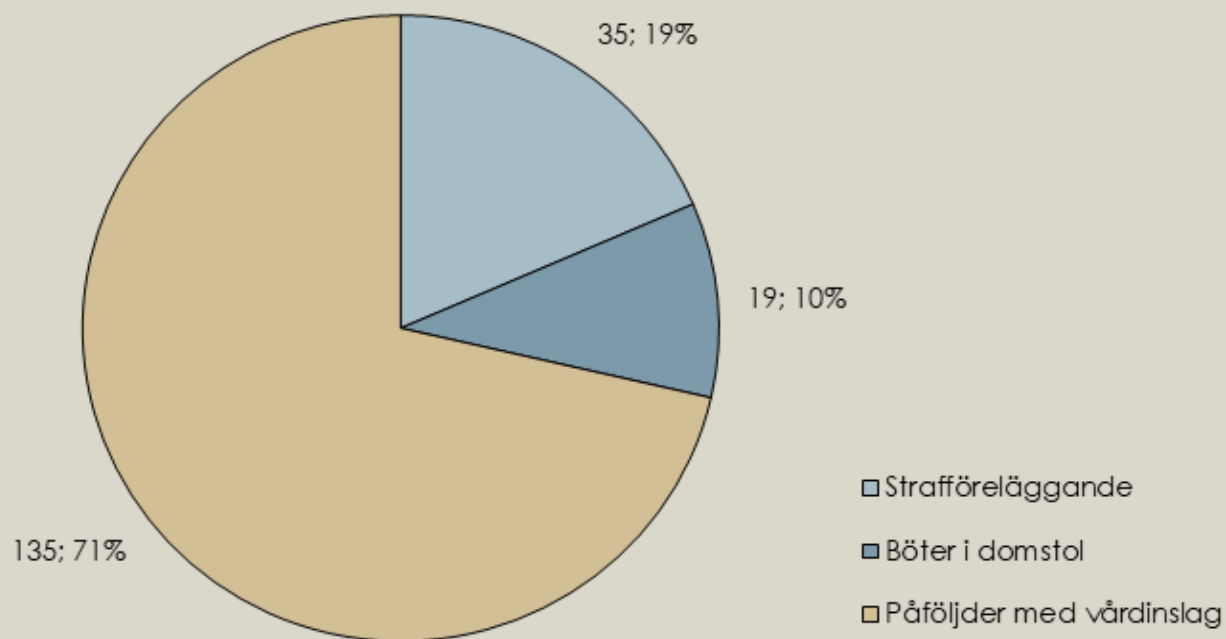
Hög andel tidigare kända av socialtjänsten

- **Tre fjärdedelar av barnen var kända sedan tidigare**
 - Merparten hade tidigare fått vårdinsatser (75%)
 - Narkotikaproblem 54%
 - Kriminalitet 44%
 - Skolproblem 39%
 - Knappt hälften hade pågående vård
- **En fjärdedel aktualiserades i samband med att polis och åklagare utredde brottet**

Majoriteten får vårdinsats som rättslig reaktion, men vanligast för tidigare kända

Figur 32. Böter och strafföreläggande

Böter, strafföreläggande och påföljder med vårdinslag vid urvalsbrottet. Barn som ingick i delpopulation 1. Antal och procent.

Socialtjänstens bedömning påverkar valet av rättslig reaktion

- Förutsättningarna finns inom rättssystemet att barn får vårdinsats vid ringa narkotikabrott
- En majoritet (75%) bedömdes ha vårdbehov, p.g.a.
 - Oro för substansbruk och behov av att kartlägga problemets omfattning, eller
 - kännedom om pågående substansbruk och att behov av stöd fanns, eller
 - pågående insats
- Få barn riskerar att *inte* bli uppmärksammade

Socialtjänstens insatser

- De flesta fick vård med fokus på substansbruk
- Hög andel fullföljde vården
- Merparten fick fler insatser utöver den vård som ingick i rättsliga reaktionen
- Knappt hälften hade pågående insats i tiden för urvalsbrottet
- Fåtal som inte samtyckte till socialtjänstens vårderbjudande

	Ny insats	Samma insats som pågår	Har insats, kompletteras	Summa antal insatser	Summa (%)
Särskilt kvalificerad kontaktperson (SKKP)	3	1	3	7	5
Kontaktperson (KP)	..	1	..	1	<1
Sociala Insatsgrupper (SIG)*	3	1	..	4	3
Substansbruksbedömning	53	25	18	96	71
Därav:					
Mariamottagning	41	19	11	71	53
Specialiserad öppenvård	9	6	5	20	15
Endast droganalys	3	..	2	5	4
Program eller gruppverksamhet	16	5	3	24	18
Multisystemisk Terapi (MST)	..	1	1	2	1
Särskilt ungdomshem (SiS)	1	7	3	11	8
Hem för vård och boende (HVB)	4	7	6	17	13
Familjehem	..	2	..	2	1
Annat	2	4	2	8	6

Nya lagföringar

- **15-17 – 70 % nya brott**
- **18-20 – 65 % nya brott**
- **.....men det skiljer sig mellan olika grupper**

Risker för 3 eller fler lagföringar (NSL

Justerat för ett antal bakgrundsvariabler.

- kvinnor 60 lägre risk

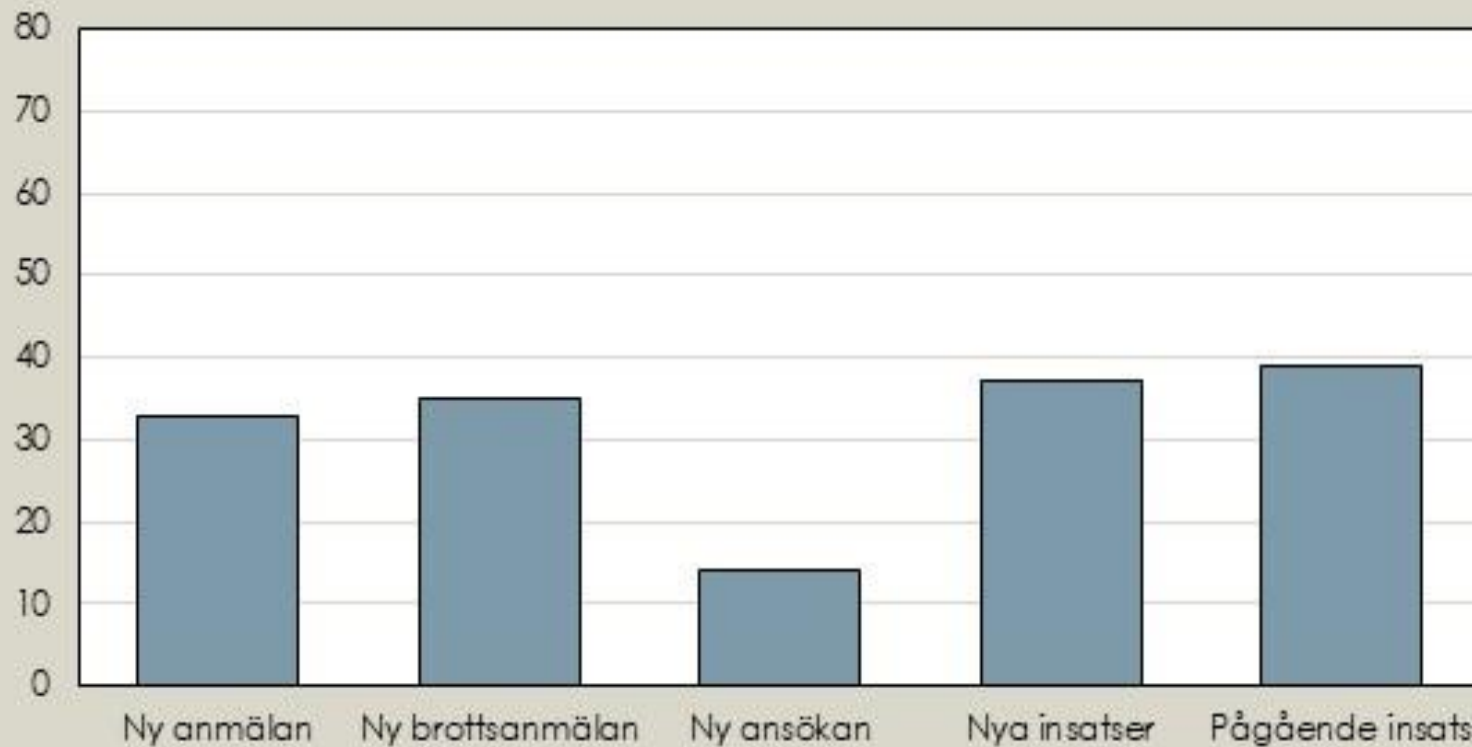
Ökade risken

- moders grundskola & långvarigt f-stöd
- förälders vård för narkotikarelaterad diagnos
- född i Sverige med två utlandsfödda föräldrar
- barnet själv hade invandrat i åldern 0–6 år
- inte vara behörig till gymnasiet
- adhd-diagnos
- vård för narkotikarelaterade diagnoser

Figur 34. Aktuella inom socialtjänsten år 2018 efter orsak

Barn som var aktuella inom socialtjänsten år 2018, fördelat efter orsaker till fortsatt aktualisering. Flera alternativ möjliga. Barn i delpopulation 1.

Procent

Vad har vi sett?

- Heterogen grupp
- Regionala skillnader
- Rättslig reaktion med vård möjliggör upptäckt av begynnande narkotikaproblem
- Många riskfaktorer/ Hög andel kända barn
- Annan brottslighet ökar risken för nya lagföringar
- Vårdbehov kring psykisk ohälsa behöver fångas upp
- Förändringsprocess som tar tid

Slutsatser

- System att fånga upp som funkar för barn men inte för unga vuxna
- Socialtjänsten agerar
- Substansbruksbedömning – kvalitet?
- Hur kan vi skapa likvärdighet inom ramen för påföljdssystemet?
- Öka kunskap om sambandet missbruk, psykisk ohälsa och annan kriminalitet
- Parallella insatser behöver utvecklas

**Vårdinsats som rättslig reaktion för unga som
lagförs för narkotikabrott**
[Länk till rapporten](#)

**Mer information finns på:
www.socialstyrelsen.se**